

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.141
Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м. Львів,
вул. Університетська, 1

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Филипча Євгена Юрійовича на тему:
«Конституційно-правове регулювання та практика застосування державної
мови у сфері освіти в Україні» представлену на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю «081» Право

Актуальність дисертаційної роботи. Українська держава переживає черговий етап свого становлення, розвитку та боротьби за існування. Після подій 2013-2014 рр., триваючої боротьби в форматах АТО, ООС у 2014-2022 рр., триваючої з 2022 року повномасштабної війни перед нею постали нові завдання та виклики. Один із таких викликів полягає у збереженні національної ідентичності та переданні наступним поколінням українців наших традицій, віри, культури, мови, історії.

Незважаючи на достатню велику кількість наукових джерел, що стосуються питань державної мови, її функціонування та забезпечення, мовної політики щодо національних меншин та корінних народів, динаміка законодавчих змін та події останніх десяти років потребують наукового переосмислення на рівні системних досліджень. Більше того, надважливим є визначення ролі державної мови в освітньому процесі, її застосування на рівні здобуття того чи іншого рівня освіти.

З прийняттям нових законів України «Про освіту» в 2017 році та «Про функціонування української мови як державної» в 2019 році, висловленими правовими позиціями Конституційного Суду України щодо конституційності відповідних нормативно-правових актів та практики реалізації права на освіту, яке закріплене Конституцією України набуло іншого значення. Змінилися

ситуація і у зв'язку з конституційними змінами 2019 року щодо незворотності європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Наведені тези свідчать про те, що науковий аналіз конституційно-правового регулювання та практика застосування державної мови у сфері освіти в Україні є як ніколи потрібним задля забезпечення правильних мовно-освітніх балансів на шляху нашої боротьби з одного боку, за ідентичність і збереження української нації, а з другого – за європейське майбутнє нашої держави.

Дисертаційна робота Филипця Євгена Юрійовича «Конституційно-правове регулювання та практика застосування державної мови у сфері освіти в Україні», яка подана на рецензію, є системним, комплексним, світоглядним та практичним водночас дослідженням в якому піднімається цілий ряд надважливих для Української держави та Української нації питань. Крім того, варто звернути увагу, що робота виконувалася в доволі складних умовах, зокрема постійного прийняття нових законів України (Закон України «Про корінні народи України», Закон України «Про національні меншини (спільноти) України», Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»), які зачіпали ці чи інші підрозділи дисертації.

З огляду на наведені вище аргументи тема дисертаційного дослідження Филипця Євгена Юрійовича є актуальною, а питання, які в ній досліджені проблемними та такими, що потребують якнайшвидшого вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у відповідності до теми наукової роботи кафедри конституційного права: «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення розвитку української держави, конституційно-правових інститутів в умовах реформи децентралізації публічної влади», державна реєстрація № 0121U110203 (2021 – 2023 рр.).

Наукова новизна роботи. Дисертація є комплексним дослідженням конституційно-правового регулювання та практики застосування державної у

сфері освіти в Україні. Визначена в дисертаційній роботі наукова новизна характеризується оригінальністю, самостійністю та викладена вперше.

Заслужують на увагу окремі елементи наукової новизни дисертанта, зокрема стосовно:

- аксіологічного потенціалу української мови при застосуванні у сфері освіти в Україні та визначенню, що українська мова шляхом трансформації із категорії соціальних цінностей людини стає конституційною цінністю для всього народу - загальнонаціональним благом та державотвірною основою;
- консолідуючої, інтеграційної ролі державної мови як чинника національної безпеки та територіальної цілісності України, символу та атрибуту держави;
- виявлення особливостей європейських стандартів правового регулювання застосування мови освіти та здійснення мовної політики, що полягають в утвердженні статусу рідної мови титульного етносу - державної мови;
- доведення необхідності внесення змін законодавчих актів з метою удосконалення правового регулювання державної мови на різних рівнях освіти в Україні.

Також цікавими є пропозиції автора щодо вдосконалення та подальшого розвитку ідей щодо:

- визначення поняття державної мови в Україні як української мови, яка є рідною мовою української нації, що наділена особливими юридичними гарантіями застосування у публічних сферах суспільного життя через відповідне конституційно-правове регулювання;
- розуміння поняття «вільний розвиток мови у сфері освіти в Україні», як розвиток, що відбувається без необґрунтованих заборон та втручань з боку держави, завдяки чому мова як соціокультурний феномен удосконалюється, зберігає свою ідентичність та самобутність шляхом використання гарантованих Конституцією України правових можливостей;
- взаємозв'язку між конституційно-правовим регулюванням застосування державної мови у сфері освіти в Україні та його впливом на формування української національної ідентичності, зокрема в умовах загроз

існуванню держави та повномасштабної війни; швидких глобалізаційних процесів, а також сучасних викликів пов'язаних із євроінтеграційними прагненнями України;

- запровадження заходів позитивної дискримінації до української мови, як мови, яка не мала статусу державної, викорінювалася, дискримінувалася, маркувалася як неprestижна, що негативно позначилося на її розвитку, рівні поширення в українському суспільстві, в якому досі залишається велика частка неукраїномовних громадян.

- про значення мови освітнього процесу в Україні як фактора впливу на стан національної безпеки, збереження територіальної цілісності та суверенітету у мовах прямих чи гібридних загроз.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що останні можуть бути використані:

- в науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень конституційно-правового регулювання та практики застосування державної мови як в сфері освіти так і в суміжних сферах;

- у правотворчій діяльності – для підготовки законопроектів про внесення змін та доповнень Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Закону України «Про освіту» та інших спеціальних нормативно-правових актів у сфері освіти;

- у правозастосовній сфері – при розробленні програм розвитку української мови як державної у сфері освіти в Україні, інших нормативно-правових актів;

- у навчальному процесі – при викладанні курсів «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо.

Характеристика основних частин роботи, ступінь обґрунтованості її наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Сформульовані у дисертаційній роботі та опубліковані Филипцем Євгеном Юрійовичем у наукових працях теоретичні положення, висновки та

рекомендації відповідають встановленим вимогам, що висувуються до подібного роду наукових досліджень, при цьому наявний належний рівень їхньої обґрунтованості. Мета представленої на рецензування роботи, узгоджується із обраною темою. Коректне застосування методів дослідження стало підґрунтям отримання результатів, які містять елементи наукової новизни та мають практичну цінність.

Дисертація складається з трьох розділів, в якій розкриваються питання загальнотеоретичних засад конституційно-правового регулювання та практики застосування державної мови у сфері освіти в Україні, особливостей впливу застосування державної мови у сфері освіти в Україні на формування української національної ідентичності та стану національної безпеки, захисту територіальної цілісності та державного суверенітету, практики застосування державної мови у сфері освіти України в умовах європейської інтеграції.

Загалом, ознайомлення із змістовним наповненням дисертаційної роботи Филипця Євгена Юрійовича дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, що представлено в ній характеризуються повнотою дослідження, послідовною та логічною структурною побудовою, що свідчить про цілісність дослідження.

Повнота викладу матеріалів дисертації, у працях, опублікованих автором. Основні положення дисертаційної роботи відображені у 11 наукових публікаціях, з них 4 – у фахових виданнях України, 7 – у тезах доповідей на міжнародних та національних конференціях. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 258 сторінок. Список використаних джерел складає 416 найменувань.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. При детальному розгляді та аналізі дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності, зокрема: академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації досліджень не виявлено. Автором дотримані усі вимоги академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні положення дисертації. Даючи загалом високу оцінку дисертаційної роботи Филипця Євгена Юрійовича на тему: «Конституційно-правове регулювання та практика застосування державної мови у сфері освіти в Україні», відзначаючи юридичну коректність формулювань, чіткість зроблених висновків звертаємо увагу, що окремі положення, твердження та пропозиції носять дискусійний характер і потребують додаткової аргументації.

1. Аналізуючи мовний фактор в боротьбі російської федерації проти України дисертант абсолютно слушно зауважує, що «лише у той момент, коли питання існування української державності та всіх її атрибутів почало залежати від Збройних Сил України під час відсічі збройної агресії, законодавець ухвалив потрібний та очікуваний Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», в якому серед іншого, зазначено, що русифікація, є складовою російської імперської політики, спрямованої на нав'язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору, а також відкрита українофобія – дискримінаційні дії, публічно висловлені заклики, що заперечують суб'єктність Української держави, української нації, боротьбу проти підкорення, експлуатації, асиміляції Українського народу, а також правомірність захисту політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитку української національної державності, науки, культури, зневажають питомі етнокультурні ознаки українців, ігнорують українську мову та культуру». Разом з тим, дисертантом не згадано про положення Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» в якому «заборона не поширюється на випадки використання символіки комуністичного тоталітарного режиму, символіки націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму (за умови, що це не призводить до пропаганди злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років, злочинного характеру націонал-соціалістичного

(нацистського) тоталітарного режиму) зокрема у посібниках, підручниках та інших матеріалах наукового, освітнього і навчального характеру, які використовуються у навчальному, навчально-виховному і освітньому процесах». Хотілося би уточнення як на думку дисертанта знайти правильний баланс між русифікацією та можливістю використання в освітньому та навчальному процесі матеріалів виданих в часи злочинного комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років.

2. Потребує додаткової аргументації необхідність внесення змін до статті 10 Конституції України щодо: визначення української мови єдиною державною мовою, що стане запобіжником недопущення офіційної двомовності (надання статусу державної мови російській мові); викладу частини третьої статті 10 Конституції України у редакції, що не виділятиме російську мову над іншими мовами національних меншин, а унеможливить штучне використання поняття «російськомовного населення» та зловживання ним своїми мовними правами, зокрема й правом навчатися рідною мовою чи її вивчати у державних та комунальних закладах освіти, з огляду на ускладнену процедуру внесення змін до Розділу 1 Конституції України, неможливості зміни її положень в мовах воєнного стану, наявності сильної правової позиції Конституційного Суду України щодо функціонування державної мови та її державотвірної функції.

3. Хотілося би почути думку автора, які фактори вплинули на формулювання 14-ти висновків у дисертаційному дослідженні при заявленні для вирішення задля досягнення мети 9-ти завдань.

Висновок. Дисертаційна робота Филипця Євгена Юрійовича на тему: «Конституційно-правове регулювання та практика застосування державної мови у сфері освіти в Україні» є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить наукову новизну та аргументовані науково-теоретичні положення. Висловлені зауваження та побажання характеризують складність дослідженої проблематики, а тому не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження. Дисертація за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів,

стилю написання відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор, Филипєць Євген Юрійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузь знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Володимир КОБРИН